

УДК 332.3

ЕКОЛОГІЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

О. Смочук, здобувач

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Сучасні екологічні та економічні проблеми України становлять серйозну перешкоду для подальшого економічного розвитку держави. Ефективне (екологічно безпечне, економічно доцільне та соціально справедливе) використання земельних ресурсів є основною умовою життєдіяльності суспільства, його стабільності та гармонійного розвитку, стрижнем формування продовольчої безпеки держави. Земельні ресурси відіграють особливо важливу роль у житті та виробничій діяльності людства. Раціональне використання, збереження, підвищення родючості ґрунтів – неодмінна умова нарощування продовольчого потенціалу країни.

Тому на сьогодні особливо тривожними є екологічна та економічна проблеми використання земельних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем сільськогосподарського землекористування присвячені праці відомих українських вчених. Великий внесок у розвиток теоретико-методологічних досліджень і розробку практичних рекомендацій з питань формування землекористування внесли такі вчені, як І. К. Бистряков, Д. С. Добряк, Л. Я. Новаковський, М. Г. Ступень, А. Я. Сохнич. Висвітлення проблем використання та охорони сільськогосподарських земель знайшло відображення у працях А. М. Третяка, М. М. Федорова та інших авторів. Проблеми реформування земельних відносин з урахуванням екологічних та економічних критеріїв у своїх публікаціях досліджують відомі вітчизняні вчені В. М. Будзак, А. Г. Мартин та інші. Однак коло зазначених питань досить широке і потребує обґрунтування.

Постановка завдання. Основним завданням цієї публікації є дослідження екологічних та економічних проблем сільськогосподарського землекористування.

Виклад основного матеріалу. Земля – найважливіша складова природних ресурсів; основа рослинного і тваринного світу; вмістилище природних багатств; операційний базис промисловості, населених пунктів і доріг; головний засіб виробництва в сільському господарстві.

У системі нових економічних відносин суттєво зростає значення природно-ресурсного потенціалу, зокрема земельно-ресурсного. Однак комплексна еколого-економічна оцінка сучасного стану земельно-ресурсного потенціалу, рівня використання земельних ресурсів, екологічної ситуації в цілому свідчить про дуже небезпечні тенденції.

Перехід національного аграрного сектору економіки до ринкових умов господарювання, з одного боку, сприяє послабленню дії окремих еколого-економічних чинників (зокрема, скорочення заходів із застосування хімізації рослин), а з іншого – недосконалість економічних інструментів природокорис-

тування, зменшення фінансування природоохоронних заходів призводять до ще більшого загострення екологічних проблем землекористування (див. рис.).

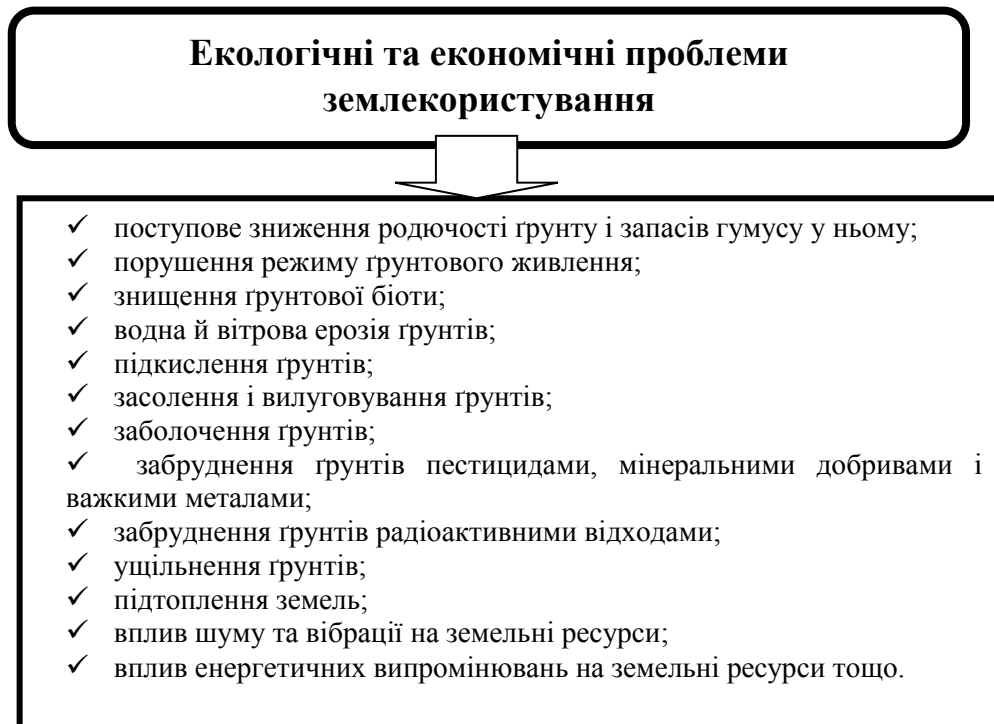

Рис. Екологічні та економічні проблеми землекористування.

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Надмірна розораність території та величезний вплив діяльності людини призвели до порушення природного процесу ґрунтоутворення, до ерозійних процесів. Щорічні екологічні та економічні збитки від ерозії ґрунтів сягають 9,1 млрд грн. Сьогодні необхідно переосмислити роль економічних та екологічних пріоритетів і перевагу надати насамперед екології. Тобто захист земель, їх відтворення повинні передувати виробництву [3].

Механізм екологічної та економічної оптимізації землекористування повинен обґрунтовуватись на якнайбільш повній характеристиці земель за площами й видами угідь, якісними відмінностями територій (особливо тих, де ведеться сільськогосподарське виробництво), характеристиці ґрунтового покриву, екологічного стану загалом, а також даних щодо економічних наслідків використання угідь.

Незважаючи на потужний потенціал земельних ресурсів, щорічно погіршується їх екологічний стан. За результатами останнього агрохімічного обстеження, ґрунти України характеризуються в основному середнім (2-3%) і підвищеним (3-4%) вмістом гумусу, їх площа становить 16,4 млн га (66,1 % від обстеженої). Середньорічні загальні збитки від ерозії ґрунтів в Україні, за підрахунками науковців, перевищують 10 млрд дол. США. Ерозія ґрунтів є основним і найнебезпечнішим дестабілізуючим чинником екологічної ситуації в ландшафтах, призводить до забруднення та замулення струмків, річок, ставків.

У Львівській області, за даними земельного кадастру, зокрема, водній ерозії піддано близько 23,7 % сільськогосподарських угідь, що становить 300,6 тис. га, у тому числі 238,4 тис. га орних земель, з них слабозмитих – 137,7 тис. га, середньозмитих – 77,9 тис. га, сильнозмитих – 23,4 тис. га [1].

Сільськогосподарські угіддя дуже потерпають від водної ерозії. Зниження врожайності сільськогосподарських культур, підвищення собівартості продукції, зменшення окупності витрат – наслідки цього явища. Більша частина ріллі розташована на природно погіршених різновидах ґрунтів, більшість з яких перезволожені, заболочені, з підвищеною кислотністю та еродовані.

Основними причинами незадовільного стану захисту ґрунтів від ерозії та погіршення екологічної ситуації у Львівській області є: надмірна розораність сільськогосподарських угідь, розміщення просапних культур на схилах понад 3°, прямокутне розміщення меж полів, слабка захищеність полів лісонасадженнями тощо.

Слід зазначити, що проведення протиерозійних заходів не зупиняє цього негативного явища. Тому, з погляду охорони земель, необхідно використати як організаційні заходи, так і фінансові ресурси щодо виправлення такої ситуації.

Розвиток ерозійних процесів певною мірою пов'язаний із тим, що в останнє десятиріччя держава зменшила фінансування заходів, спрямованих на охорону та раціональне використання земельних ресурсів. Сільськогосподарські підприємства через кризовий фінансовий стан також практично неспроможні здійснювати інвестування землеохоронних заходів за рахунок власних коштів [2].

Відчутної шкоди екологічному стану земельних ресурсів області завдано діяльністю підприємств гірничої та хімічної промисловості, наслідком якої стало значне просідання земної поверхні і відповідно затоплення й підтоплення населених пунктів, лісів, сільськогосподарських угідь, забруднення земель відходами вуглевидобутку, шахтними водами та відходами хімічної промисловості. Найбільш проблемними щодо рекультивації земель є зони діяльності Стебницького ДГХГ „Полімінерал”, Яворівського ДГХП „Сірка”, ДГРП „Подорожненський рудник” та Роздільського ДГХП „Сірка” [4].

Система економічних заходів для екологобезпечного землекористування, зокрема, повинна передбачати такі основні умови: комплексність використання земельних угідь і природоохоронних систем; обов'язкова компенсація завданого екологічного і виробничого збитку; стимулювання поліпшення і збереження земель, забезпечення екологічної рівноваги в агроландшафтах і агросистемах тощо.

Висновки. Ігнорування проведення активної екологічної політики в аграрному секторі економіки для вирішення екологічних та економічних проблем землекористування призводить до поглиблення екологічної та економічної криз. Ефективне управління земельними ресурсами, таким чином, має стати ключовим компонентом оптимізації землекористування, її інституційним каркасом. Саме через успішне земельне адміністрування мають відбуватися узгодження та розмежування інтересів приватної власності та суспільства, планування та контроль за реалізацією необхідних заходів із трансформації земельних угідь, вирішення питань економічного стимулювання та заохочення заходів із консервації земель тощо.

Бібліографічний список

1. Добряк Д. С. Стан і перспективи розвитку землеустрою в Україні / Д. С. Добряк // Землепорядкування. – 2002. – № 2. – С. 22–31.
2. Кілочко В. М. Науково-методичні засади грошової оцінки земель : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.08.01 “Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища” / В. М. Кілочко. – К., 2004. – 20 с.
3. Мішенін Є. В. Екологічний аудит сільськогосподарського землекористування (організаційно-економічні засади) : монографія / Є. В. Мішенін, Т. І. Пізняк. – Харків : Бурун і К., 2012. – 176 с.
4. Колодійчук І. А. Екологічні проблеми використання земельних ресурсів у Львівській області / Колодійчук І. А., Колодійчук В. А. // Вісник Львівського національного аграрного університету. – 2010. – № 17 (1). – С. 118-127.

Смочук О. Екологічні та економічні проблеми використання земельних ресурсів

Проаналізовано стан використання земельних ресурсів. Розглянуто економічні та екологічні проблеми землекористування і практичні основи оптимізації використання й охорони земельних ресурсів.

Ключові слова: еколого-економічна оптимізація землекористування, сталий розвиток, земельні ресурси, раціональне використання, управління земельними ресурсами.

Smochuk O. Ecological and economic problems of using land resources

State of land resources use was analyzed in the article. Land use economic and ecological problems, practical optimization and land resources protection were considered in the same article.

Key words: eco-economic optimization, land use, constant development, land resources, rational use, land management.

Смочук О. Экологические и экономические проблемы использования земельных ресурсов

Проанализировано состояние использования земельных ресурсов. Рассмотрены экономические и экологические проблемы землепользования и практические основы оптимизации использования и охраны земельных ресурсов.

Ключевые слова: эколого-экономическая оптимизация землепользования, устойчивое развитие, земельные ресурсы, рациональное использование, охрана земель, управления земельными ресурсами.